

<https://doi.org/10.15407/sofs2020.04.076>
УДК 347.77.03

В.П. СОЛОВЙОВ, доктор економічних наук,
професор, заступник директора,
ДУ «Інститут досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки
ім. Г.М. Доброва НАН України»,
бульвар Тараса Шевченка, 60, Київ, 01032, Україна,
<https://orcid.org/0000-0001-5087-9007>
e-mail: solovyov@nas.gov.ua

А.К. ЛІ, молодший науковий співробітник,
ДУ «Інститут досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки
ім. Г.М. Доброва НАН України»,
бульвар Тараса Шевченка, 60, Київ, 01032, Україна,
<https://orcid.org/0000-0002-7465-8855>
e-mail: arthurlee@ukr.net

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНІ УМОВИ ПРИВЛАСНЕННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ БЛАГ

Актуальність проблеми формування інститутів привласнення інтелектуальних благ обумовлена необхідністю розв'язання суперечностей між індивідуальними і соціальними нормами та правилами взаємодій творців і споживачів інтелектуальної продукції. Саме в такий спосіб можливо збалансувати індивідуальний і соціальний інтерес, що дозволить реалізувати інституціональні принципи управління інтелектуальною власністю відповідно до економічного статусу країни.

Відомо, що на сучасному етапі інституціоналізація відносин в сфері привласнення інтелектуальних цінностей здійснюється в умовах системи інституційних протиріч: всередині неформальних норм і правил; операційної діяльності формальних інститутів держави; між неформальними і формальними інститутами.

Авторське право, на відміну від патентного права і права торгових марок, не вимагає попередньої реєстрації для охорони — об'єкт авторського права охороняється в силу самого факту його створення, якщо це відповідає необхідним умовам. У зв'язку з цим розглядаються ситуації, коли закони про авторське право стосуються оригінальності об'єктивного вираження думок в об'єктивній формі у друкованому або письмовому вигляді, а також береться до уваги самовираження автора у створеному ним об'єкті.

Метою дослідження є виявлення механізмів впливу неформальних норм і правил використання інтелектуальної власності на становлення суспільно-правової форми відносин у

Цитування: Соловйов В.П., Лі А.К. Інституціональні умови привласнення інтелектуальних благ. *Наука та Наукознавство*. 2020. № 4 (110). С. 76—87. <https://doi.org/10.15407/sofs2020.04.076>

сфері привласнення інтелектуальних цінностей в умовах країни з перехідною економікою, до категорії яких наразі належить Україна.

Формалізація відносин у сфері привласнення інтелектуальних благ в Україні сьогодні багато в чому успадковує застарілі правила, прищеплені суспільству за радянських часів, що перешкоджає встановленню правил, які відповідають нині чинним міжнародним зобов'язанням країни.

Аналіз процесу інституціоналізації системи привласнення інтелектуального продукту в різних типах економіки дозволив зробити висновок, що в умовах перехідних економік і економік, що розвиваються, економічна ефективність залишається невисокою через невизначеність не тільки юридичної доктрини, а й поведінки юридичних агентів. Підкреслено необхідність встановлення такої фінансової компенсації творцям інтелектуальної власності, яка робить порушення правил функціонерами-посередниками вкрай не вигідним.

Доведено, що низький рівень розміру компенсації за порушення прав інтелектуальної власності, відсутність державного нагляду і контролю за обігом нематеріальних активів, якими є об'єкти права інтелектуальної власності в господарському обігу, фактично стимулюють правопорушення у цій економічній сфері діяльності. Найбільш ефективним шляхом подолання такого стану має бути створення спеціального органу державної влади.

Ключові слова: привласнення інтелектуальних благ, інтелектуальна власність, авторське право, оригінальність, нематеріальний актив, ринок інтелектуальної власності.

Вступ. Актуальність проблеми формування інститутів привласнення інтелектуальних благ обумовлена необхідністю розв'язання суперечностей між індивідуальними і соціальними нормами та правилами взаємодій творців і споживачів інтелектуальної продукції. Слід брати до уваги, що «індивідуалістичні теорії власності <...> втратили свій суто індивідуалістичний характер. Вони ґрунтувались на визнанні одвічної гармонії між індивідуальним егоїзмом і суспільним благом. Соціальні теорії власності відрізняються від них усвідомленням того, що горезвісна одвічна гармонія — ілюзія, що соціальна функція власності нероздільна з індивідуалістичною, але поруч і в порівнянні з нею повинна бути особливо затребувана і забезпечена захистом» [1, с. 157—158].

Щоб з'ясувати роль інституційного чинника в процесі регулювання обігу інтелектуальної власності в сфері економічних відносин, необхідно почати з аналізу формалізованої системи правил комерціалізації та охорони інтелектуальної власності. Виявляється, що відповідне законодавство ґрунтується на невеликому наборі законодавчих положень, які, до того ж, «копіюються» із закону в закон. Основні завдання такого аналізу зазвичай полягають у формальному поєднанні юридичних норм національного і міжнародного законодавства. І тут доводиться приймати рішення про те, який тип міжнародного права брати за основу — загальне право або право романо-германського типу, чи враховувати елементи статусного права, відгалуження континентального права.

Зауважимо, що часто не враховується зміст конкретного впливу норм і правил, соціально-економічних взаємодій у сфері відносин привласнення інтелектуальних благ, а також той факт, що *правовий характер згаданих норм*

і правил фактично об'єктивує високу значимість неформальних інститутів присвоєння інтелектуальних цінностей [2]. При цьому доводиться брати до уваги, що такі неформальні інститути мають еволюційну природу і концентрують у собі досвід і правові традиції як окремих націй, так і людської цивілізації в цілому. Генезис відповідних інститутів зазвичай пов'язаний з розвитком неформальних норм «клубного» характеру. Тобто ці норми формувалися в процесі економічної взаємодії окремих особистостей і окремих організацій, а потім крупіці цього досвіду формували звичаї та економічні традиції всіх націй.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Економічна наука зробила відчутний внесок у дослідження економічних проблем інтелектуальної власності. Значна кількість робіт зарубіжних і вітчизняних економістів останніх років присвячена ролі інтелектуальної власності в інноваційному розвитку економіки, здійсненні інституційних перетворень. Дослідження в цьому напрямі наведені в роботах зарубіжних авторів Т. Веблена, О. Вільямсона, Н. Дугласа, Ф. Гаррі, Д. Нортона, Р. Коуза, Дж. Коммонса, У. Мітчелла. К. Ідріса, А. Козирева, І. Мухамедшина, В. Мухопода, А. Шастітко, українських науковців Г. Андрощука, Ю. Бажала, В. Базилевича, О. Бутнік-Сіверського, В. Вірченка, А. Жарінової, І. Єгорова, В. Хаустова та ін. Водночас аналіз зазначених досліджень показує, що низка важливих проблем залишається недостатньо вивченою. Це стосується питань визначення специфічних функцій інтелектуальної власності, зокрема авторського права, в умовах інституціональних перетворень вітчизняної економіки, підвищення ефективності її реалізації на різних рівнях.

Метою статті є висвітлення механізмів впливу неформальних норм і правил використання інтелектуальної власності на становлення суспільно-правової форми відносин у сфері привласнення інтелектуальних благ. При цьому будемо виходити з того, що «неформальні правила є джерелом формування і зміни формальних правил, коли система їх розвивається еволюційно, шляхом малих збільшень, через відбір елементів, її складових. <...> Люди, що створюють закони, не виробляють нову норму, а лише виявляють і фіксують її після того, як вона вже склалася на практиці» [3, с. 118].

Стан розроблення проблеми. В сучасних умовах інституціоналізація відносин у сфері привласнення інтелектуальних благ здійснюється на тлі інституційних суперечностей, основними з яких є такі:

1. Суперечності всередині неформальних норм і правил. Оскільки ці суперечності виникли спонтанно, можна вважати, що вони так само спонтанно і зникнуть. Але такий стихійний метод проб і помилок може призвести до непередбачуваних наслідків. Еволюційний підхід диктує тут домінування колективного над індивідуальним, хоча така постановка питання призводить до уповільнення залучення інтелектуальної власності в господарський обіг.

2. Суперечності операційної діяльності формальних інститутів самої держави. Ці суперечності «рукотворні», і найчастішою їх причиною є невдала

«трансплантація», здавалося б, ефективних зовнішніх інституцій так званої «кращої практики». Необхідно враховувати, що навіть нещодавно створені формальні інститути у сфері інтелектуальної власності можуть і завдають набагато більшої шкоди соціально-економічним взаємодіям, ніж застарілі неформальні норми і правила.

3. Суперечності між неформальними і формальними інститутами. Вважається, що саме ці суперечності характеризуються особливою складністю і гостротою. Їх розв'язання найчастіше наштовхується на труднощі, пов'язані з недостатньо глибоким політичним трактуванням соціальних закономірностей, характерним для певних просторових локалізацій та актуальних тимчасових інтервалів.

Рациональним методом інституціоналізації привласнення інтелектуального доробку, за перелічених вище умов, є встановлення балансу між формальними інститутами і «корисними» соціальними закономірностями, зважаючи на те, що формальні інститути можуть тільки підсилювати «корисні» соціальні закономірності, а не послаблювати їх або навіть знищувати зміст їх існування.

Виклад основного матеріалу. Відомо, що формальні правила можуть «... доповнювати неформальні обмеження і підвищувати їх ефективність. Вони можуть знижувати витрати на отримання інформації, нагляд і примус і відтак дозволяють неформальним обмеженням регулювати більш складні обмінні операції...», при цьому «...формальні правила можуть запроваджуватися для того, щоб модифікувати, переглянути або змінити неформальні обмеження. Зважаючи на зміни в співвідношенні сил між сторонами, продовження обміну може вимагати зміни інституційних рамок, але цьому завжатимуть неформальні обмеження. Іноді (але не завжди) можна замінити, витіснити існуючі неформальні обмеження новими формальними правилами» [4, с. 67].

Такі особливості регулювання процесу привласнення інтелектуальної продукції вимагають ретельного врахування інституціональних обмежень щодо правил присвоєння інтелектуальної власності в рамках авторського права. Відомо, що авторське право, на відміну від патентного права і права торгових марок, не вимагає попередньої реєстрації для охорони — об'єкт авторського права охороняється в силу самого факту його створення, якщо відповідає необхідним умовам.

Універсальною умовою визнання об'єкта авторського права охороноздатним є оригінальність твору. Але розуміння критерію «оригінальність» для об'єктів авторських прав може суттєво відрізнятись в залежності від юрисдикції. Зокрема, в країнах, де діє «загальне право» («copyright»), розуміння критерію «оригінальність» формулюється так: «Після визнання того, що предметом спору є «літературні твори», виникає питання, чи є вони оригінальними. Слово «оригінальний» у зв'язку з цим не означає, що твір має бути вираженням творчого або винахідницького мислення. Закони про ав-

торське право стосуються не оригінальності ідей, а оригінальності об'єктивного вираження думок в об'єктивній формі у друкованому або письмовому вигляді. Необхідна оригінальність охоплює тільки форму вираження думки. При цьому закон не вимагає, щоб цей вислів був у оригінальній або у новаторській формі, проте робота не повинна бути скопійована з іншої роботи — «літературний твір» має бути створено автором» [5, с. 61]. Фактично тут критерій «оригінальність» умовно трактується так, що це зроблено «в поті чола» («sweat of the brow»).

Таке трактування сутності авторського права тривалий час було основою і в США, до тих пір, поки в 1991 році американський суд не відійшов від цієї концепції і не роз'яснив, що сенс авторського права не в тому, щоб винагородити зусилля особи, яка збрала інформацію воедино (тобто «в поті чола»), а в тому, щоб відповідно до розділу 8 ст. 1 Конституції США «заохочувати розвиток наук і корисних мистецтв», тобто заохочувати творче самовираження. Отже, американське трактування критерію оригінальності наблизилося до його європейського розуміння, згідно з яким під оригінальністю мається на увазі самовираження автора у створеному ним об'єкті, а розбіжності між претендентами на авторське право визначаються лише вимогами до творчої складової [6, с. 61].

Необхідність вивчення особливостей впливу інституціональних умов на економічний обіг інтелектуальної власності полягає в неоднозначній ролі держави як інституціонального підприємця, який фактично генерує розширене відтворення формальних правових обмежень у сфері привласнення інтелектуальних благ. Природно, що держава є кінцевою ланкою у створенні будь-яких законодавчих актів. Водночас сфера законотворчості неминуче стикається з розробками текстів, які цілком підпадають під дію законів про авторське право, до їх затвердження в якості нормативних актів. При вирішенні завдань формалізації відносин у сфері привласнення інтелектуальних благ, яка підпадає під категорію авторського права, неминуче виникає проблема пошуку внутрішнього механізму зацікавленості діяльності чиновницько-бюрократичного апарату при створенні специфічного інтелектуального продукту [7]. Згідно з нормами Бернської конвенції з охорони літературних і художніх творів та ч. 2 ст. 1 Закону України «Про авторське право і суміжні права»¹, до моменту затвердження в якості закону тексти законопроектів є об'єктами авторського права.

Особливої важливості набуває процес встановлення балансу інтересів індивідуальних продуцентів інтелектуальної власності у вигляді авторського права і колективного продуцента (чиновницько-бюрократичного апарату) інституціональних умов для привласнення інтелектуальних благ, якщо, звичайно, перед державою стоїть політичне завдання інноваційного розвитку

¹ Закон України «Про авторське право і суміжні права» № 3792-ХІІ Редакція від 04.11.2018, підстава — 2581-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12#Text> (дата звернення: 24.05.2020 р.).

Узагальнена схема взаємодії формальних і неформальних інститутів створення та використання інтелектуальної власності

Джерело: [2].

економіки, а не збагачення окремих корумпованих персоналій. Балансу цих інтересів складно досягти, оскільки, відповідно до концепції Джеймса Б'юкенена, держава відіграє подвійну роль: захисника і третейського судді, що забезпечує функції з підтримки формальних правил та їх дотримання, і гаранта конституційного процесу, за допомогою якого поведінка громадян спрямовується на досягнення цілей, бажаних для всього суспільства.

Зазначена обставина дозволяє зробити висновок, що формування високоефективної суспільно-правової системи відносин у сфері привласнення інтелектуальних благ неможливе до тих пір, поки інституційний устрій у цій сфері не набуде рис інноваційного елемента державного управління, що є продуктом загальнонаціонального інтелекту. Отже, інституційні умови і чинники, які безпосередньо впливають на ефективність формування системи інтелектуальної власності, можна в першому наближенні представити схемою (рисунок).

Д. Норт писав: «Інститути неможливо побачити, відчутти, помацати і навіть виміряти. Інститути — це конструкції, створені людською свідомістю.

Але навіть найбільш переконані представники неокласичної школи визнають їх існування і зазвичай в якості параметрів включають, в явному або неявному вигляді, в свої моделі.

Чи справді інститути відіграють якусь роль? Чи справді тарифи, правові норми і правила мають значення? Чи багато залежить від уряду? Чи можемо ми пояснити радикальну різницю в економічному добробуті, яку ми бачимо, ледь перейшовши кордон між США і Мексикою?» [4, с. 137].

Процеси пошуку найбільш раціональної суспільно-правової форми відносин у системі інституціоналізації інтелектуальної власності відбуваються сьогодні і в Україні. Певні протиріччя не дозволяють поки сформуванню суспільно-правову форму відносин у сфері привласнення інтелектуальних благ у тому вигляді, який був би високоефективним інструментом розвитку всього українського суспільства. Низька результативність у досягненні цієї мети пояснюється відсутністю глибокого розуміння перебігу економічних процесів саме в Україні.

Вважаючи, що процес перерозподілу інтелектуальної власності від початку ґрунтується переважно на ринкових моделях взаємодії «продавців» і «покупців», які використовують доступну їм інформацію, як правило стандартизовану, погодимося з Дугласом Нортом, що інститути, які визначають закони, правила, стандарти і кодекси поведінки, вирішують задачу «спонукати акторів придбати додаткову інформацію, яка приведе їх до правильних моделей» [4, с. 33], тобто до таких моделей, які знижують витрати на трансакції та включають економічні механізми ринкової конкуренції. Під терміном «актори» тут маються на увазі політичні партії, органи влади, контролюючі органи, комерційні фірми, школи, університети, наукові товариства, групи людей і окремі особи, зацікавлені в діяльності ринку інтелектуальної власності (тобто суб'єкти, які здійснюють різного роду «акти»). Інститути та актори представляють єдину економічну структуру та існують як нерозривне ціле. Інститути визначають правила «гри», а актори є «гравцями». Взаємодія між інститутами та акторами може мати як продуктивний, так і деструктивний характер. Як було згадано вище, саме державне управління, яке є продуктом загальнонаціонального інтелекту та формує систему правовідносин, визначає функції інститутів виходячи з балансу інтересів акторів.

В умовах перехідної економіки виникають додаткові складнощі у формуванні інституційної складової системи привласнення інтелектуальних благ, пов'язані із застарілими, але звичними функціями інституцій, оскільки неформальні обмеження поведінки економічних агентів змінюються тільки слідом за зміною формальних обмежень. Дуглас Норт стверджує, що «навіть у найрозвиненіших економіках формальні правила становлять невелику (хоча і дуже важливу) частину тієї сукупності обмежень, які формують поставлену перед нами ситуацію вибору; неважко помітити, що неформальні правила пронизують усе наше життя. У повсякденному спіл-

куванні з іншими людьми — вдома, за межами сім'ї, на роботі — наша поведінка у величезній мірі визначається неписаними кодексами, нормами і умовностями <...> Дискретні інституціональні зміни, наприклад революції, військові завоювання або захоплення противниками, призводять, безумовно, до нових систем формальних правил. Але цікаво (хоча на це рідко звертають увагу, особливо прихильники революційних змін), що, незважаючи на повну зміну формальних правил, суспільства наполегливо зберігають старі елементи» [4, с. 56].

Формалізація відносин у сфері привласнення інтелектуальних благ в Україні сьогодні багато в чому успадкувала застарілі правила, прищеплені суспільству ще за часів радянського періоду, що перешкоджає встановленню нових формальних правил, які відповідають міжнародним зобов'язанням країни.

Використовуючи кліометричний метод економічної (описової) історії, ми можемо констатувати факт відсутності права будь-якої приватної власності в радянській економічній системі взагалі та в радянському терміні «авторське право» зокрема. Радянське авторське право було необоротним об'єктом, не було товаром, а було невід'ємним від автора набором немайнових авторських правомочностей [8, с. 60; 9, с. 149]. Але у сучасній економічній системі термін «авторське право» належить, зокрема, до сфери приватного права, і інтелектуальна власність сьогодні є одним із найбільш рентабельних і затребуваних на ринку товарів [10, с. 202—203].

Водночас без адекватного державного механізму нагляду і контролю над привласненням інтелектуальних благ використання інтелектуальних продуктів не приносить акторам необхідного економічного ефекту [11, с. 85]. Це безпосередньо пов'язано з тим, що розвиток творчого людського капіталу неможливий без забезпечення умов, за яких створення інтелектуальних благ приносить моральне і матеріальне задоволення самому творцеві. Звідси очевидно, що адекватна інституціоналізація в сфері привласнення інтелектуальних благ має стати фундаментом розвитку інноваційної діяльності в Україні. Але цього неможливо досягти без належної державної політики в сфері присвоєння інтелектуальної власності. «У розвинених країнах діють юридичні системи, які передбачають наявність високоспеціалізованих організацій і осіб, таких, як адвокати, судді та посередники. Громадяни мають певну впевненість у тому, що результати розгляду справ залежатимуть скоріше від обґрунтованості позову, ніж від чийось особистих інтересів. І навпаки, в економіках «третього світу» контроль за дотриманням угод ненадійний не тільки через невизначеність юридичної доктрини (що породжує додаткові затрати на оцінку порушень), а й через невизначеність у поведінці юридичних агентів» [4, с. 81—82].

У сформованих в Україні умовах керівна і контрольна функція державного регулювання процесу привласнення інтелектуальних благ залишає, як то кажуть, «бажати кращого». На жаль, законодавець практично вилучив

органи влади з регулювання взаємовідносин творців з організаціями колективного управління. Так, Законом України «Про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав» органи влади фактично відсторонені від встановлення мінімальних ставок винагороди за використання творів і виконань. Організації колективного управління наділені самостійним правом на власний розсуд визначати розмір, порядок, належність і черговість виплат винагород без належного державного контролю за дотриманням цими акторами інтересів держави та національних творців інтелектуальної власності.

Сьогодні формування високоефективної суспільно-правової форми в сфері привласнення інтелектуальних благ, створення інституціональних умов для економічного розвитку ринку інтелектуальної власності і, як наслідок, активізацію інноваційної діяльності можливо забезпечити лише за умов відновлення державного контролю за дотриманням встановлених самою ж державою правил. Зокрема, необхідним є встановлення такої фінансової компенсації творцям, яка робить порушення правил функціонерами-посередниками вкрай не вигідним. Про це свідчить і міжнародна практика. Враховуючи те, що дозвіл на використання інтелектуальної власності, оформленої у вигляді авторського права, є певною формою контракту, необхідно мати на увазі, що «оскільки формальний контроль, здійснюваний третьою стороною, має істотне значення, важливо дати точне визначення цьому поняттю. В принципі мається на увазі нейтральна сторона, здатна без витрат оцінювати виконання контракту і так само без витрат примушувати до виконання контракту. Примус полягає в тому, що сторона-порушник завжди повинна надати постраждалій стороні таку компенсацію, яка робить не вигідним порушення контракту» [4, с. 81].

Висновки. За існуючих інституціональних умов у сфері привласнення інтелектуальних благ в Україні фінансова компенсація, встановлена законодавцем за порушення прав інтелектуальної власності, настільки незначна, що здійснювати господарську діяльність з порушенням прав об'єктів охорони інтелектуальної власності вигідно навіть за умов виплати такої компенсації. Враховуючи необхідні витрати на фіксацію правопорушення, формування доказової бази, юридичний супровід захисту порушених прав, за умов низького рівня фінансової компенсації творці інтелектуальної власності не мають економічного і морального сенсу витрачати час на судові спори. Низький рівень компенсації за порушення прав інтелектуальної власності, відсутність державного нагляду і контролю за обігом нематеріальних активів, якими є об'єкти права інтелектуальної власності в господарському обігу, фактично стимулюють правопорушення у цій сфері економічної діяльності.

Одним із дієвих заходів влади, здатних оживити ринок інтелектуальної власності, а відтак активізувати інноваційну діяльність в країні, може бути створення спеціалізованого центрального державного органу влади у сфері

інтелектуальної власності з наділенням його функціями регулювання і контролю, а також встановлення фінансової компенсації, яка робить діяльність сторони-порушника вкрай не вигідною.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Радбрух Г. *Философия права*. Пер. с нем. М.: Междунар. отношения, 2004.
2. Якунина Э.Д. Развитие институциональных условий присвоения интеллектуальных благ. *Финансы и кредит*. 2005. № 7(211). С. 61—67.
3. Шаститко А. Е. *Новая институциональная экономическая теория*. 3-е изд., перераб. и доп. М.: Экономический факультет МГУ, ТЕИС, 2002.
4. Норт Д. *Институты, институциональные изменения и функционирование экономики*. Пер. с англ. А.Н. Нестеренко. М.: Фонд экономической книги «Начала», 1997.
5. University of London Press Ltdv. University Tutorial Press Ltd [1916] 2 Ch 601 (Цит. по: Ахмедов Г.А., Войниканис Е.А., Глазунова К.Д. и др. Основные тенденции развития права интеллектуальной собственности в современном мире, в том числе новые объекты интеллектуальных прав и глобальная защита. М., 2017) URL: https://www.gvc.ru/upload/iblock/85d/Trends_in_Intellectual_Property.pdf. (дата доступа: 15.08.2020).
6. Ахмедов Г.А., Войниканис Е.А., Глазунова К.Д. и др. Основные тенденции развития права интеллектуальной собственности в современном мире, в том числе новые объекты интеллектуальных прав и глобальная защита. М., 2017. URL: https://www.gvc.ru/upload/iblock/85d/Trends_in_Intellectual_Property.pdf. (дата доступа: 15.08.2020).
7. Бьюкенен Д. Политический доход, бюрократическая рента и право голоса // Бьюкенен Д. Произведения. Пер. с англ. Серия: «Нобелевские лауреаты по экономике». Т. 1. / Фонд экономической инициативы; гл. ред. кол.: Нуриев Р.М. и др. М.: «Таурис Альфа», 1997. URL: http://gallery.economicus.ru/cgi-bin/frame_rightn.pl?type=in&links=./in/buchanan/works/buchanan_w3_9_4.txt&img=works_small.gif&name=buchanan&list_file= (дата доступа: 15.08.2020 р.).
8. Антимонов Б.С., Флейшиц Е.А. *Авторское право*. М.: Юридическая литература, 1957.
9. Корецкий В.И. *Авторские правоотношения в СССР*. Сталинабад, 1959.
10. Пріоритети національного економічного розвитку в контексті глобалізаційних викликів: моногр.: у 2 ч. Ч. 1 / За ред. В.М. Гейця, А.А. Мазараки. К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2008.
11. Біла книга. Інтелектуальна власність в інноваційній економіці України. Андрощук Г.О., Дем'яненко О.В., Жилияєв І.Б., Сахарова Л.В., Полохало В.І. (упорядкування). К.: Парламентське вид-во, 2008, 448 с.

Одержано 21.09.2020

REFERENCES

1. Radbruch, G. (2004). *Philosophy of Law*. Transl. from German. Moscow: International relations [in Russian].
2. Yakunina, E.D. (2006). Development of institutional conditions for the appropriation of intellectual property. *Finance and Credit*, 7(211), 61—67 [in Russian].
3. Shastytko, A.E. (2002). *New institutional economic theory*. 3rd ed., revised and ext. Moscow: Faculty of Economics, Moscow State University, TEIS [in Russian].
4. North, D. (1997). *Institutions, Institutional Change and Economic Performance*. Transl. from English by A.N. Nesterenko. Moscow: Foundation of the economic books “Beginnings” [in Russian].

5. University of London Press Ltd v. University Tutorial Press Ltd [1916] 2 Ch 601 (Cited by: Akhmedov, G.A., Boykanikas, E.A., Glazunova, K.D., et al. (2017). The main trends in the development of intellectual property law in the modern world, including new objects of intellectual property rights and global protection. Moscow. Retrieved from https://www.rvc.ru/upload/iblock/85d/Trends_in_Intellectual_Property.pdf. [in Russian] (last accessed: 15.08.2020).
6. Akhmedov, G.A., Boykanikas, E.A., Glazunova, K.D., et al. (2017). The main trends in the development of intellectual property law in the modern world, including new objects of intellectual property rights and global protection. Moscow. Retrieved from https://www.rvc.ru/upload/iblock/85d/Trends_in_Intellectual_Property.pdf. [in Russian] (last accessed: 15.08.2020).
7. Buchanan, J. (1997). Political income, bureaucratic rent and the right to vote. Buchanan, J. *Works*. Trans. from English. Series: "Nobel Laureates in Economics". Vol. 1. Economic Initiative Fund; R.M. Nuriev et al. (Eds.). Moscow: "Taurus Alpha". Retrieved from http://gallery.economicus.ru/cgi-bin/frame_rightn.pl?type=in&links=../in/buchanan/works/buchanan_w3_9_4.txt&img=works_small.gif&name=buchanan&list_file= [in Russian] (last accessed: 15.08.2020).
8. Antimonov, B.S., Fleishitz, E.A. (1957). *The copyright*. M: Legal literature, 280 [in Russian].
9. Koretsky, V.I. (1959). *Copyright relations in the USSR*. Stalinabad, 372 [in Russian].
10. Heiets, V.M., Mazaraki, A.A. (Eds.) (2008). *Priorities of the national economic development in the context of globalization challenges*. In 2 vols. Vol. 1. Kyiv: Kyiv National University of Trade and Economics, 389 [in Ukrainian].
11. Androshchuk, H.O., Demianenko, O.V., Zhyliaiev, I.B., Sakharova, L.V., and Polokhalo V.I. (2008). White Paper. Intellectual property in the innovative economy of Ukraine. Kyiv: Parliamentary Publishing House, 448 [in Ukrainian].

Received 21.09.2020

V.P. Solovyov, Dsc (Economics), professor, Deputy Director,
Dobrov Institute for Scientific and Technological Potential and
Science History Studies of the NAS of Ukraine,
Taras Shevchenko boulevard, 60, Kyiv, 01032, Ukraine,
<https://orcid.org/0000-0001-5087-9007>
e-mail: solovyov@nas.gov.ua

A.K. Lee, junior researcher,
Dobrov Institute for Scientific and Technological Potential and
Science History Studies of the NAS of Ukraine,
Taras Shevchenko boulevard, 60, Kyiv, 01032, Ukraine,
<https://orcid.org/0000-0002-7465-8855>
e-mail: arthurlee@ukr.net

THE INSTITUTIONAL FRAMEWORK FOR APPROPRIATION OF INTELLECTUAL GOODS

The urgency of the problem of forming institutions of appropriation of intellectual goods is due to the need to resolve the contradictions of individual and social norms and rules of interaction between creators and consumers of intellectual products. In this way it is possible to balance individualistic and social theories of property, which will implement the institutional principles of intellectual property management, which corresponds to the economic status of the country.

It is known that in modern conditions, the institutionalization of relations in the field of appropriation of intellectual values faces several institutional contradictions: within the informal norms and rules; operational activities of formal institutions; between informal and formal institutions.

Copyright, unlike patent law and trademark protection, does not require prior registration for protection, as the object of copyright is protected by virtue of its creation, if it meets the necessary conditions. Bearing this in mind, the analysis covers the situations where copyright laws refer to the originality of the objective expression of opinion in an objective form in print or in writing, as well as the author's self-expression in the object created by him.

The purpose of this study is to identify the mechanisms of influence of informal norms and rules of the intellectual property use on the formation of social and legal pattern of relations in the field of intellectual property appropriation in transitional economies, to which Ukraine belongs now.

Formalization of intellectual property relations in Ukraine today has inherited a body of outdated rules instilled in the society during the Soviet period, which prevents from setting up the rules that would comply with current international obligations of Ukraine.

Analysis of the institutionalization of the intellectual product appropriation system in different types of economies leads to the conclusion that in transition economies, as well as in emerging economies, the economic efficiency remains low not only due to uncertainty of the legal doctrine but also due to uncertainty in the behavior of legal agents. It is emphasized that such financial compensation to the creators needs to be established in a way to make a violation of the rules by intermediary officials extremely disadvantageous.

It is demonstrated that the low level of compensation for the violation of intellectual property rights, lack of the official supervision and control over the circulation of intangible assets that are objects of intellectual property rights in the economic transactions actually stimulate offenses in this economic sphere. This situation can be most effectively dealt with by creating a special government body.

Keywords: *appropriation of intellectual goods, intellectual property, copyright, originality, intangible asset, intellectual property market.*